

Абдыразакова З.М.
КЫРГЫЗ-ФРАНЦУЗ МАМИЛЕЛЕРИНИН АЙРЫМ БИР АСПЕКТИЛЕРИ

Абдыразакова З.М.
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ КЫРГЫЗСКО-ФРАНЦУЗСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Z.M. Abdyrazakova
SOME ASPECTS OF THE KYRGYZ-FRENCH RELATIONS

УДК:947.1 (575.2)(043.3)

Макалада кыргыз-француз мамилелеринин айрым аспектилери каралды.

This article discusses some aspects of the Kyrgyz-French relations.

Франция Европадагы аймактык держава болуп эсептелет. Бирок ал бир эле мезгилде дүйнөлүк геосаясий жана геоэкономикалык про-цесстерге, эл аралык мамилелердин жаңы архитектурасын түзүүгө таасир эте алуучу ири мамлекеттердин катарына кирет. Ал Бириккен Улуттар Уюмунун Коопсуздук Кеңешинин туруктуу өкүлү жана эл аралык проблемаларды чечүүдө өзүнчө багытка ээ. Франция бир эле мезгилде НАТОнун, Европа Биримдигинин жана Евро-палык Коопсуздук жана Кызматташтык Уюмунун катышуучусу (ал бул уюмдарда өзүнүн жеке саясий курсун шпке ашыра алат). Бул өлкөнүн им-периялык таасирден ажыраганына карабай азыркы күндө Африканын жана Жер Ортолук деңиз аймагында, араб жана мусулман дүйнөсүндө өзүнүн таасирин сактап калган. Анын ар бир аракети тигил же бул деңгээлде дүйнөлүк саясатка таасир тийгизет. Франция экономикалык жактан континенталдык Европада Германиядан кийинки экинчи ири мамлекет. 2003–2005-жылдар аралыгында ал Германияга караганда үч эсе көп чет элдик инвестицияны өзүнө тарта алган. Анын экономикалык өсүүсүнүн көрсөткүчү Европа Биримдигинин орточо көрсөткүчтөрүнөн жогору. Ал Европадагы жогорку технологиялуу лидер мамлекеттерден болуп, дүйнөлүк аэрокосмостук экинчи державага айланган жана өзүнүн колуна Батыш Европалык коргонуу жаатында өнөр-жайдын, аэрокосмостук техникалардын жана электроника багытындагы ири жетишкендиктерди чогулткан. Франция ядролук-энергетикалык технологиялар жана атом электростанцияларды экспорттоочу эң алдыңкы дүйнөлүк держава.

Мына ошентип, көптөгөн тышкы саясий мамлекеттер жана эл аралык уюмдар үчүн (өздөрүнө колдоо алуусу үчүн) Франция эң ыңгайлуу өнөктөш мамлекет болуп эсептелинет.

Европа Биримдиги жана ага мүчө болгон мамлекеттер менен, экинчи жагынан Кыргыз Республикасынын ортосундагы өнөктөштүк жана Кызматташтык жөнүндөгү Макулдашуу (1995-жылы кол коюлуп, 1999-жылдын 1-июлунан ратификациялоодон кийин күчүнө кирген) Кыргыз Республикасынын Европанын экономи-касына интеграцияланышын, Кыргызстандын мыйзамдарын өнөктөштүк жана Кызматташтык жөнүндөгү Макулдашуу менен аныкталган иш-аракеттин бардык чөйрөсүндө Европа Биримдигине мүчө болгон мамлекеттердин

мыйзамдарына шайкеш келтирүү максатында түзүлгөн.

Өнөктөштүк жана Кызматташтык жөнүндөгү макулдашууну ишке ашыруу боюнча ведомстволор аралык комитет Европа өлкөлөрүнүн мамлекеттик органдарынын ишин жана тажрыйбасын үйрөнүү, экономикалык, соода, инвестициялык байланыштардын шайкеш мамилелерин түзүү жана бардык багыттарда эки тараптуу кызматташтыкты бекемдөө үчүн ар түрдүү иш-аракеттерди алып барган. Кызматташуу жылдарында мыйзамдарды жакындатуу багытында бир канча семинарлар өткөрүлгөн. Бул семинарларга Европалык эксперттер келишип, мыйзам долбоорлору боюнча өз сунуштарын беришкен.

Жогоруда аталган келишимдин негизинде Кыргызстан Европанын бир катар мамлекеттери менен тыгыз кызматташып жатат. Алардын ичи-нен Франция менен болгон мамилелерге кеңири токтолуу зарыл.

Бүгүнкү күндө Франция дүйнөдөгү эң ири экономикалык державалардын бири болуп саналат. Аталган өлкөнүн өнүккөн индустриалдык-агрардык системасы, анын дүйнөлүк аренада эң манилүү ролду ойногонго шарт түздү.

Франция «Чоң сегиздик» уюмунун, Бириккен Улуттар Уюмунун, Коопсуздук Кеңешинин туруктуу мүчөсү жана Германия менен катар эле Европа Биримдигинде алдыңкы күчтөрдүн бири болуп эсептелет. Анын жогорку экономикалык деңгээли жана эл аралык кадыр-баркы Кыргызстандын тышкы саясаттарында приоритеттүү орундарды алууга шарт түзгөн. Азыркы учурда Франция Кыргызстандын эң ири өнөктөшү болуп эсептелет жана ал биздин өлкө менен эл аралык уюмдардын алкагында да кызматташууда.

Кыргыз-француз кызматташуусу эки тараптуу байланыштардын бүт чөйрөлөрүндө активдүү өнүгүүдө. Өзгөчө белгилеп кетүүчү нерсе, Франция Кыргызстандын көз карандысыздыгын биринчи-лерден болуп тааныган мамлекеттердин катарына кирет.

Эки өлкөнүн ортосундагы дипломатиялык мамилелер 1992-жылдын 28-февралында Франциянын тышкы иштер боюнча мамлекеттик катчысы Ален Вивьен жетектеген делегация Кыргызстанга келген учурда түзүлгөн.

А.Вивьендин пикири боюнча Кыргызстан Европалык жана Азиялык дүйнөгө таанылган уникалдуу мамлекет болуп эсептелинет. Кыргызстандын Европалык Коопсуздук Кызматташуу Кеңешмесине кирүүсү биздин мамлекеттердин биргелешип иш аракеттерди жүргүзүүсү үчүн ыңгайлуу шарттарды түзгөн. Ошол эле жылдын ноябрь айынын орто ченинде Франциянын Москвадагы элчилигинин

биринчи катчысы Франсуа Карел Бильяр жана элчиликтин соода кеңешчиси Филипп Белей жана башкалар иш сапары менен Кыргызстанга келишкен.

Бул мындай жогорку деңгээлдеги француздук дипломаттардын Кыргызстанга биринчи расмий сапары болгон. Анын негизги максаты Кыргызстандын экономикасы менен жакындан таанышуу болгон. Ошондуктан алар республиканын бир катар өнөр жай министрликтеринде болушуп, ишкер жана финансы чөйрөлөрүнүн өкүлдөрү менен жолугушкан.

Саясий баарлашууну жөнгө салууда жана эки тараптуу өз ара ыңгайлуу кызматташууну өнүктүрүүдө 1994-жылдын июнь айында президент А.Акаевдин Францияга жасаган расмий сапары чоң роль ойногон. Франциянын жетекчилери менен жолугушуу учурунда эки өлкөнүн ортосундагы байланыштарды өнүктүрүүнүн ишенимдүү негиздери түзүлгөн. Жолугушуу учурунда эки тараптуу мамилердин укуктук-келишимдик базасы түптөлгөн.

Эки өлкөнүн ортосундагы байланыштардын принциптери эки президент тарабынан кол коюлган өз ара түшүнүү, достук жана кызматташтык Келишиминде камтылган. Бул сүйлөшүүлөрдө негизги көңүл Кыргызстан менен Франциянын ортосундагы экономикалык жана маданий байланыштарын өнүктүрүүнүн келечегине бурулган. Иш сапардын жүрүшүндө дагы 5 документке кол коюлган. Алардын эң негизгилери төмөнкүлөр: маданият, илим жана билим берүү тармактарында кызматташуу боюнча келишим жана инвестицияларды өз ара ыңгайлуу коргоо жана колдоого алуу боюнча келишим.

Айдан сырткары, Париждеги дүйнөлүк банктын штаб квартирасында А.Акаев бул уюмдун жана Эл аралык Валюта Фондусунун жетекчилери менен республиканын экономикасын структуралык кайра куруу программаларын ишке ашыруу үчүн жеңилдетилген түрдө кредиттерди берүү мүмкүнчүлүктөрүн талкуулаган. Кыргызстандын президенти, Франциялык эл аралык мамилелер институту тарабынан уюштурулган «Кыргызстан-Борбордук Азиялык Швейцария» – деп аталган конференцияга катышкан.

Эки өлкөнүн ортосунда парламенттер аралык байланыштар да өнүгө баштаган. 1994-жылы Франциянын Улуттук чогулушунун эл аралык иштер боюнча комиссиянын төрагасынын орун басары Эмери де Монтескью жумушчу сапары менен Кыргызстанга келген. Ал Жогорку Кеңештин төрагасынын орун басары М. Логвинов менен жолугушкан. Республикадагы саясий-экономикалык абал, бийликтин эки бутагынын бири-бири менен байланыштары, парламенттин мыйзам чыгаруу ишмердүүлүгү, Кыргызстандын Конституциясы боюнча М.Логвинов маалымат берген. Э.Д.Монтескью тышкы иштер министри Р.Отунбаева менен жолугушкан. Анда эки мамлекеттин өз ара кызыкчылыктарына жооп бере турган маселелер каралган.

1995-жылы президент А.Акаев Франциянын Россия Федерациясындагы жана Кыргыз Республикасындагы Атайын жана Ыйгарым укуктуу Элчиси Пьер Морель менен жолугушкан.

Анда эки тараптуу мамилелердин андан аркы келечеги талкууланган жана аны кеңейтүү жана активдештирүү жөнүндө бир пикирге келишкен. Эки мамлекеттин достук байланыштарынын өнүгүсүнүн мисалы катары Францкя өкмөтү алдында Чыгыш Таануу Институту программасына кыргыз тилин үйрөөнүнү киргизүүсү жана Ош мамлекеттик Университетинде француз тили кафедрасынын ачылышы эсептелинет.

Кызматташуунун жылдарында тышкы саясий ведомстволордун алкагында өз ара делегациялардын иш сапарларында пикир алмашуулары болуп өткөн, мисалы 1995-жылдын ноябрь айында Кыргызстандын тышкы иштер министри Р. Отунбаева Францияга расмий иш сапары менен барган. өз кезегинде, 1996-жылдын мартында Франциянын тышкы иштер министрлигинин башкы катчысы Б.Дюфурк жетектеген делегация Кыргызстанга келген.

Жогоруда аталган иш сапары эки тараптуу мамилелердин өнүгүшүнө чоң салым кошкон. Кыргызстандын саясий кадыр-баркы демократияга багытталган, динамикалык, экономикалык реформалар жана туруктуулуктун сакталышы Франциянын кызыгуусун жараткан негизги факторлордун бири болуп эсептелген.

1997-жылдын 1-декабрын да Бишкекте Фракциянын Консулдук агентствосу ачылган.

2002-жылдын апрелинде Франциянын коргоо миинистри Алан Ришар өзүнүн Афганистандагы миссиясынын алкагында Кыргызстанга келип кеткен.

Мамлекет башчысы А.Акаев аны менен жолугушуу учурунда Франциялык куралдуу күчтөрдүн террорчулукка каршы коалицияга кирүүсү жана «Тайманбас эркиндик» деп аталган операцияга катышуусун биздин республика колдоо менен кабыл алат деп билдирген. Кыргызстандын аймагындагы террорчулукка каршы операциянын чегинде жайгашкан Франциянын коргоо министрлигинин аскердик жана жарандык персоналдарынын жайгашуусу жөнүндөгү өкмөт аралык келишимди ратификациялоо – парламенттин эки палатасы тең жактыргандыгын жана жакын арада атайын жарлыкка кол коюларын жөнүндө маалымат билдирген. Бул чечим биздин мамлекеттин коопсуздугу бекемдөөгө жана коалицияга кирген мамлекеттерге тилектештигибизди билдирген.

Адабияттар:

1. Современные международные отношения. – М., 2001. – 344 б.
2. Троицкий М. Европейский союз в мировой политике. Международные процессы. – М., 2004. – 276 б.
3. Шеленкова Н.Б. Европийская интеграция. – М.: Международные отношения, 2003. – 189 б.
4. XX век: основные проблемы и тенденции международных отношений. – М., 1992. – 280 б.
5. О принятии Закона КР «О ратификации ответной ноты Министерства иностранных дел КР от 28 декабря 2001. №011– 221702 на ноту Посольства Французской Республики в КР от 7 декабря 2001. №65 МАЕ, образующих вместе Соглашение между Правительством КР и Правительством Французской Республики»: Постановление ЗС ЖК КР 14 марта 2002. / Ведомости Жогорку Кеңеша Кыргызской Республики.– 2002.– №4.

Рецензент: д.и.н., профессор Нурунбетов Б.А.